

⚡-Sturmbannführer HENRI HONDELINK, Oor-Neus-Keelarts

Roelf M. Backus, december 2017

Drie leden geroyeerd vanwege hun houding in de oorlog ^[1]

Op de eerste vergadering van het Bestuur van de Nederlandse KNO-vereniging na de oorlog op zaterdag 1 december 1945 in het Wilhelmina Gasthuis te Amsterdam lezen we in de notulen:

'Het voorstel tot schrapping van de leden HONDELINK, VAN ITERSON en MES om hun politieke houding zal op de Huishoudelijke vergadering worden behandeld.'

De volgende dag, zondag 2 december, wordt in de Huishoudelijke vergadering aldus besloten. Het verslag meldt kort en zakelijk: *'De leden HONDELINK, VAN ITERSON en MES worden om hun politieke houding in den oorlog, geroyeerd.'* ^[1] Er wordt geen woord gerept over een stemronde en hun namen blijken al sinds 1943 van de ledenlijst verwijderd.

Statuten KNO-Vereniging versie: 23 juni 1940

Artikel 6

'Men verliest het lidmaatschap der vereeniging door schriftelijke opzegging of door schrapping, krachtens het besluit der ledenvergadering, genomen met twee/derden der geldig uitgebrachte stemmen.'

'...om hun politieke houding in den oorlog' !

Het was het Bestuur en veel leden al langer bekend dat dr. H. Hondelink, dr. C.J.A. van Iterson en dr. L. Mes lid van het Medisch Front waren geweest en Hondelink en van Iterson tevens lid van de NSB. ^[2]

Het **Medisch Front** ^[3] was de artsenvereniging van de NSB. De Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, de NMG (toen nog zonder 'K') was per december 1941 opgeheven. Artsen werden daarna gedwongen lid te worden van de **Artsenkamer**, de door de Duitsers gecontroleerde vervanger van de 'Mij'. Was men geen lid dan verloor men de titel, kon niet meer bij het ziekenfonds declareren en was geheel aangewezen op de inkomsten uit een particuliere praktijk. Het was voor velen echter een onmogelijke taak om alleen op deze wijze in het onderhoud te voorzien en sommigen moesten dan wel voor het lidmaatschap van de Artsenkamer tekenen. De meeste artsen weigerden overigens. Het Medisch Front daarentegen was een volkomen vrijwillige NSB artsenvereniging, waarmee men zich volledig achter de ideologie van de NSB schaarde. *'...als je daar lid van werd, was je gewoon een boef'*. ^[3]

Uiteindelijk zijn maar 250 artsen lid geworden van het Medisch Front.

Over Mes en van Iterson is in de dagbladders weinig te vinden, maar over de militaire- en collaboratieve carrière van dr. Henri Hondelink bestaat daarentegen een uitgebreide en openbare berichtgeving.

H. HONDELINK

HENRI HONDELINK (1892-1957) geboren op 15 december 1892, studeert geneeskunde in Utrecht en vestigt zich daarna als (huis)arts in Krabbendijke (Zuid Beveland – Zeeland). In 1917 trouwt hij, 24 jaar oud, met de één jaar oudere HENDRIKA (HENRICA) WILHELMINA (VAN) VOORTHUIJSEN, eveneens arts.^[4]

Promotie

In 1929 promoveert de dan 36-jarige Hondelink bij de hoogleraar kindergeneeskunde prof. Gorter in Leiden op het proefschrift ‘*Gegevens verzameld naar aanleiding van een kinkhoest-epidemie in een overzichtelijke algemeene praktijk*’. De data hiervoor verzamelt

Hondelink in zijn eigen huisartsenpraktijk in Krabbendijke.^[5]

KNO-opleiding bij Quix in Utrecht

Henri gaat zich in 1928 specialiseren in de KNO-heelkunde bij prof. Quix in Utrecht en in 1930 wordt hij, 37 jaar oud, lid van de KNO-vereniging.^[6] Hij praktiseert in Utrecht aan-huis en opereert in het Diaconessenhuis en het Sint Antonius Gasthuis.

Het echtpaar is inmiddels van Krabbendijke naar Utrecht verhuisd en Hendrika Hondelink-van Voorthuysen gaat aldaar in opleiding tot kinderarts bij prof. Haverschmidt.^[9] Bij de oprichting van de Specialisten Registratie Commissie (SRC) in 1933 wordt ze als kinderarts geregistreerd^[8] en gaat ze praktiseren in het Diaconessenhuis in Utrecht.

Begin 1940 overlijdt Henrica Hondelink-van Voorthuysen op 48-jarige leeftijd ‘...na een langdurig, smartelijk lijden...’.^[9] Hondelink, 48 jaar, hertrouwt op 14 augustus 1941 met MIEP VAN DER LINDE, ‘*Leerares M.O. (Middelbaar Onderwijs) Lichaamlijke Opvoeding*’.^[10] Het huwelijk zal slechts drie maanden standhouden.^[11]

De NSB & Het Medisch Front

Ver vóór de oorlog in 1933 is dr. Hondelink, toen 40 jaar, al een jaartje lid van de NSB^[2] (de Nationaal-Socialistische Beweging) geweest en 9 jaar later wordt hij opnieuw lid.^{[2][12]}

Op 21 februari 1942, nu 49 jaar oud wordt hij dan als KNO-arts officieel één van de *Vertrauensärzte für die Sozialversicherung im Deutschen Sektor* regio Utrecht ^[13] en in april 1942 meldt hij zich opnieuw aan bij de NSB ^{[2][12]} en wordt hij tevens lid van het **Medisch Front**; daarnaast meldt hij zich ook aan als vrijwilliger bij de *Nederlandsche Ambulance* ^{[2][12]}, waardoor hij deel gaat uitmaken van het *SS-Frw.Legion Niederlande (Waffen-SS)*. Hij krijgt er meteen de rang van *SS-Hauptsturmführer* (kapitein).^{[2][14][19]}

Het merendeel van de niet-Duitse vrijwilligers bij het *SS-Freiwilligen Legion 'Niederlande' (Waffen-SS)* ziet de Bolsjewisten en Communisten als het grootste gevaar en dus de bestrijding ervan als hun belangrijkste taak. Dit was de reden waarom vrijwilligers zo vaak en in grote getalen naar het Oostfront vertrokken.

In verband met zijn vertrek naar Krakau in Polen ^[15] en verder richting Oostfront wordt de praktijk van Hondelink in het Diaconessenhuis in Utrecht vanaf april 1942 voortgezet door P.C. Prins, KNO-arts. ^[16]

⚡-frontsoldaat ^[14]

Op 26 november 1941 meldt de Staatscourant: ‘...Bij vonnis der arrondissementrechtbank te Utrecht...bij verstek gewezen, is het huwelijk tusschen Doctor Henri Hondelink, arts, wonende te Utrecht, als eischer, en Maria Zeegerina van der Linde...als gedaagde, gesloten 14 augustus 1941, door echtscheiding ontbonden verklaard.’ ^[11]

Op 30 december 1942 gaat de 50-jarige Henri Hondelink, een jaar na z'n echtscheiding opnieuw in ondertrouw. ^[17] De volgende dag treedt hij in het huwelijk met KAM.SKE ZR. JOHANNA (JO) CHRISTINA VAN DER WAARD uit Voorburg. (kam.ske = kameraadske = vrouwelijk NSB-lid). Het Nationale Dagblad van de NSB meldt vol vuur, dat ‘...de jonggehuwden elkaar hebben leeren kennen aan het Oostfront waar zij strijden tegen de Bolsjewisten.’ ^[14]

‘Als getuigen bij dit huwelijk fungeerden kam. prof. mr. dr. H. Westra, burgemeester van Den Haag; Sturmbannführer Kiepe van het Ned. Legioen en de broer van de bruid SS-maat W. van der Waard.’

Er komen voor deze bijzondere huwelijksvoltrekking in Voorburg velen opdagen ‘...waaronder o.m. kam. dr. Nieuwenhuizen, leider van de Nederlandsche Ambulance.’ ^[14]

Huwelijk tusschen lid
Ned. Ambulance en
⚡-frontsoldaat

De Nederlandsche Ambulance

De beide jonggehuwden vertrekken kort daarop met de *Nederlandsche Ambulance* weer richting Oostfront, dr. Hondelink verblijft juli 1943 in het *SS-Kriegslazarett Berlin* terwijl zijn echtgenote in Nederland bevalt van hun eerste kind. ^[18]

De *Nederlandsche Ambulance* is niet zozeer een ambulancedienst met wagens, maar een mobiel veldhospitaal, een *lazaret*. In dit geval een door artsen-collaborateurs bemande eenheid, een ‘*Sanität Einheit*’ die ter beschikking van de Duitse troepen staat. Uiteraard met NSB verpleegkundigen.

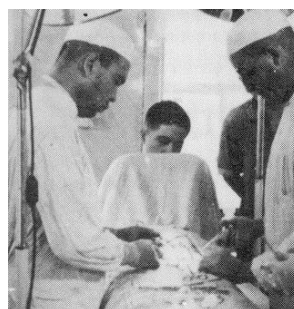
Vertrek der Ambulance

Lazaret

Dr. Hondelink werkt later in een lazaret in Kiev (Kiew-Ukraine) en ontvangt er het *Kriegsverdienstkreuz mit den Schwertern*. ^[12] Begin augustus 1944 bevindt het echtpaar Hondelink-van der Waard zich in het *SS-Lazarett Cholm* (300 km onder St. Petersburg in Rusland) ^[19]. Kameraad Hondelink wordt er bevorderd tot *SS-Sturmbannführer* (majoor). ^[19]

Kriegsverdienstkreuz

Nederlandse chirurgen van de
Ambulance aan het werk.
foto: Bundesarchiv Koblenz

Het echtpaar keert uiteindelijk terug naar Nederland en op 15 augustus 1944 wordt de dan 51-jarige dr. Hondelink directeur van het Gemeenteziekenhuis aan de Bergweg in Rotterdam.^[20] Daarnaast heeft hij een KNO praktijk-aan-huis in Rotterdam op het adres Graaf Florisstraat 42.^[21]

De Afrekening

Dan volgt de afrekening. In het Democratisch-Socialistisch Dagblad Het Vrije Volk verschijnt de mededeling: *‘Op grond van het Zuiveringsbesluit 1945 is met ingang van 5 mei 1945 ontslagen H. Hondelink, geneesheer-directeur van het gemeenteziekenhuis aan de Bergweg te Rotterdam.’*^[22]
De oorlog is afgelopen en Henri Hondelink moet zich verantwoorden!

De dagbladen berichten er in 1948 volop over:

‘Tien jaar geëist tegen dr. Hondelink...Arts verrichtte in zijn uniform goed en slecht werk...’^[12]

Tijdens de rechtszaak in augustus 1948 passeert de gehele ‘40-‘45 carrière van Hondelink de revue: het uniform, de rang, de onderscheidingen, z’n werk aan het Oostfront, z’n soldijboekje. De rechtbank neemt het hem vooral kwalijk dat:
‘...dr. Hondelink in maart 1945 lijkschouw had verricht bij gefusilleerden op Hofplein en Coolsingel in het uniform van Sturmbannführer...’^[12]

Foto: KNMG

Hij kan het allemaal moeilijk ontkennen.

Personeel van het Bergwegziekenhuis pleit nog vóór hem. *‘...Ze hebben nog nooit zo’n goede directeur gehad...hij gebruikte z’n uniform en rang om tijdens de hongervinter voor het ziekenhuis te fourageren...hij frustreerde NSB-controleurs terwijl hij wist van onderduikers in het ziekenhuis...’*^[12]

De Officier van Justitie is maar matig onder de indruk en eist 10 jaar!^[12]

Veroordeeld

Op 11 september 1948 wordt de 55-jarige dr. Henri Hondelink tot slechts één jaar voorwaardelijk veroordeeld dankzij een psychiatrisch rapport met een ‘ontoerekeningsvatbaar-verklaring’ en mede omdat hij geen oorlogsmisdagen heeft gepleegd.^[23]

‘...De eis van de advocaat-fiscaal luidde tien jaar gevangenisstraf. Een psychiatrisch rapport concludeerde, dat dr. Hondelink verminderd toerekeningsvatbaar is. Hij zal volgens het vonnis drie jaar onder toezicht van een psychiater moeten staan...’^[23]

Eind oktober 1949, één jaar na de veroordeling, plaatst dr. H. Hondelink een advertentie in De Telegraaf en Het Vrije Volk: *‘Practijk hervat. Dr. H. Hondelink Oor-, neus- en keelarts, Graaf Florisstraat 42 Rotterdam.’*^[24]

De ‘niet-toerekeningsvatbare’ ONK-arts, thans 56 jaar, gaat dus weer aan het werk ! Erg druk krijgt hij het overigens niet, hem rest slechts een kleine praktijk van oud-NSB’ers.^[25]

Ruim 7 jaar later, op 28 maart 1957 overlijdt dr. Henri Hondelink vrij plotseling op 64-jarige leeftijd te Rotterdam. ^[26]

Zijn Rotterdamse praktijk wordt tijdelijk voortgezet door...L. MES ! *Alte Kameraden.* ^[27]

Epiloog

de twee overige geroyeerden

CONSTANT J.A. VAN ITERSON (1876-1950) was de zoon van de hoogleraar chirurgie in Leiden. In 1907 promoveert hij bij zijn opleider prof. Kan in Leiden op het proefschrift 'Bijdrage tot de kennis van de waarde der hyperaemie als geneesmiddel in de oto-rhino-laryngologie'. Hij wordt datzelfde jaar gewoon lid en is jarenlang, tot diens emeritaat in 1933, de rechterhand van prof. Kan en woont in het prachtige oude pand Rapenburg 2 in Leiden, het latere Hotel de Doelen. Van Iterson is in 1929, samen met Quix, van Lennep, Sikkel en van der Hoeven Leonard één der oprichters van het Genootschap van Nederlandsche Keel- Neus- en Oorartsen.

Dr. van Iterson is gedurende de bezetting lid van de NSB & het Medisch Front^[2] en o.a. secretaris van het bestuur van de Vereniging voor Misvormden in de Anna Kliniek te Leiden. Constant van Iterson is in 1907 getrouwd met de Duitse schilderes OLGA KNOEPFLE, die later bij *Ars Aemula Naturae* in Leiden teken- en schilderkunst doceerde en eveneens lid van de NSB was.

Hij werd in juli 1945, kort na het beëindigen van de oorlog 69 jaar en zal daarna niet meer gepraktiseerd hebben. Dr. C.J.A. van Iterson is 10 december 1950 op 74-jarige leeftijd te Moerkapelle overleden.

L. MES

LEONARDUS MES (1884-1964) is opgeleid door prof. Kan in Leiden en promoveert in 1926 in Utrecht bij prof. Zwaardemaker op het proefschrift 'Rectum-automatie en radio-activiteit'. Hij wordt gewoon lid in 1923, is vanaf 1929 in Utrecht privaattoecent logopaedie en is de eerste foniater 'arts voor spraakgebrekkigen' in Nederland. Dr. Mes houdt veel voordrachten tijdens de wetenschappelijke KNO-vergaderingen. Hij is gedurende de bezetting lid van het Medisch Front^[2] en werd vlak voor het einde van de oorlog 61 jaar. Na het overlijden van Hondelink in 1957 heeft Mes enige tijd de praktijk van zijn oude kameraad in Rotterdam waargenomen, doch dit zal van korte duur geweest zijn, Mes was per slot van rekening toen al 73 jaar. Leo Mes is 21 juli 1964 op 80-jarige leeftijd overleden te Driebergen.

Het collectief geheugen voor het oorlogsverleden is blijkbaar beperkt, want bij het overlijden van dr. L. Mes in 1964 vindt het Utrechts Nieuwsblad het overlijden van de 'oog-oor-neus- en keelarts' toch belangrijk genoeg voor kort curriculum vitae en het UN^[28] vermeldt hierbij tevens zijn lidmaatschap van voornamelijk medische verenigingen, niet het Medisch Front natuurlijk.

De praktijk van wijlen Dr. H. Hondelink, Oor-, Neus- en Keelarts, Graaf Florisstraat 42, wordt tijdelijk op hetzelfde adres door

Dr. L. MES

waargenomen.

Spreekuur volgens afspraak.

Dr. L. Mes (80 jaar) overleden

Op 80-jarige leeftijd is te Driebergen, waar hij de laatste jaren woonde, overleden dr. L. Mes, die in vroeger jaren als oog-oor-neus- en keelarts te Utrecht gevestigd was in de Händelstraat in Oog in Al.

Dr. Mes die op 24 mrt 1884 geboren werd, deed op 20 juni 1912 te Groningen artsexamen. Sedert 21 september 1951 was hij lid van de afdeling Utrecht van de Specialistenvereniging der Kon. Ned. Mij tot Bevordering der Geneeskunst.

Het stoffelijk overschot zal op vrijdag 24 juli des middags twee uur ter aarde worden besteld op de nieuwe begraafplaats te Driebergen-Rijsenburg.

Royementen (schrapping, ontzetting uit het lidmaatschap)

Sedert haar oprichting in 1893 heeft de Nederlandse KNO-Vereniging maar weinig royementen gekend. Na de oorlog is een vijftal leden om administratieve redenen (lees: contributie achterstand) geschrapt. Uiteindelijk zijn er vier bestuurlijke royementen doorgevoerd: de hierboven beschreven drie bijzondere royementen en eerder is in 1925 dr. J.H. Polak (gewoon lid 1902, Den Haag) als lid geschrapt. In 1934 is een aangekondigd royement van dr. J.G. Nassy (gewoon lid 1926, Amsterdam) door de Algemene Vergadering weggestemd. De twee laatstgenoemde procedures hadden betrekking op een conflict tussen de KNMG en de zgn. Federatie Ziekenfondsen, waarin de KNO-Vereniging ongewild werd betrokken.

Na 1945 is de rust in de Vereniging, in ieder geval wat betreft royementen, dus weer teruggekeerd.

-o-o-o-

Alle gegevens voor dit artikel zijn verkregen uit de Nederlandse dagbladpers en uit openbare internet bronnen. Met dank aan: prof.dr. E.H. Huizing & prof.dr. M.J. van Lieburg.

Archiefverwijzingen

1. KNO-Vereniging, Huishoudelijke Vergadering, notulen 02-12-1945
2. *Lieburg, MJ van* WOII database gegevens & *Meinsma, E* WOII Archief
3. *Lieburg, MJ van* Een completer beeld, Medisch Contact 02-05-2008
4. Huwelijksarchief, 06-08-1917
5. De Maasbode, 15-02-1929
6. KNO-Vereniging, Huishoudelijke Vergadering , Notulen 24-05-1930
7. Utrechts Nieuwsblad, 28-03-1940
8. *Backus, RM* Prille SRC Perikelen. NTvKNO 1996-06
9. Nieuwe Tilburgsche Courant, 29-03-1940 & NTvG, 06-04-1940
10. Het Nationale Dagblad, 14-08-1941
11. Staatscourant, 26-11-1941
12. Het Vrije Volk, 28-08-1948
13. *Lieburg, MJ van* WOII database gegevens H. Hondelink.
14. Het Nationale Dagblad, 31-12-1942
15. Het Parool, 21-08-1942
16. Utrechtse Courant, 04-04-1942
17. Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant, 30-12-1942
18. Storm: Blad der Nederlandsche SS, 16-07-1943
19. Forum für deutsche Militärgeschichte, <http://forum.balsi.de>
20. Utrechts Nieuwsblad, 28-08-1948
21. Het Vrije Volk, 22-10-1949
22. Het Vrije Volk, 18-07-1946
23. De Waarheid, 11-09-1948
24. De Telegraaf, 31-10-1949
25. Medisch Contact, Witte Jassen en Bruinhemden, ISBN 978 908 2231 5523 (2010)
26. De Telegraaf, 02-04-1957
27. Het Vrije Volk, 04-05-1957
28. Utrechts Nieuwsblad, 23-07-1964

Geraadpleegde Bronnen

- Ars Aemula Naturae (*Olga van Iterson-Knoepfle*) : <https://www.arsaemula.nl/vereniging/geschiedenis/>
- Axis History Forum : <https://forum.axishistory.com>
- Collectie 1931-1945 : <https://www.hinkepink.nl/>
- Delpher | gedigitaliseerde Nederlandse historische kranten : <https://www.delpher.nl/nl/kranten/>
- Forum für deutsche Militärgeschichte : <http://forum.balsi.de/index.php?topic=6288.0>
- Foto Hondelink : Collectie KNMG-WOII-project (Trefpunt MGN, Urk)
- KNMG : Specialisten Registratie Commissie (SRC) archief
- KNO-Vereniging : online database
- KNO-Vereniging : *Verslagen ALV KNO-Vereniging: 28 nov 1925, 27 mei 1934, 25 nov 1934 en 2 dec 1945*
- KNO-Vereniging : Statuten & Huishoudelijk reglement 1940
- Lieburg, MJ van : <http://medischcontact-artsendatabankwoii.artsennet.nl/MC/index.jsp>
- Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde (NTvG): online archief
- E. Meinsma, MA : Thesis - Nederlanders in de Waffen-SS : <http://www.waffen-ss.nl/>